

L'ÀFRICA NEGRA

El futur d'una humanitat destrossada

Fidel Podga Dikam

1. La realitat negroafricana
2. Les esperances negroafricanes
3. Les possibilitats negroafricanes
4. Els reptes de l'Àfrica Negra
5. Notes
6. NO HI HA RES A FER? PROPOSTES SOLIDÀRIES

Podga Dikam, Fidel, va nèixer el 1 de maig de 1969 a Camerun. Llicenciat en Teologia Moral per la Universitat Pontifícia de Comillas (U.P.C.) de Madrid. Professor a la U.P.C.i a l'"Instituto Superior de Ciencias Morales" de Madrid. Laic, membre d'una Comunitat Cristiana de Base.

De fa temps que a CiJ ens preocupava la urgent recuperació de la veritable "memòria d'Àfrica". La nostra recerca ha estat lenta Però finalment ens ha portat a aquest Quadern. Hi ha hagut, Però, una coincidència tràgica que ha ressaltat aquella urgència: aquest Quadern va a la impremta quan esclata per segon cop el conflicte Rwanda-Zaire. Les grans culpes dels africans (que l'autor reconeix de forma admirable) no ens deixen exempts de les nostres: hem deixat créixer irremeiablement un càncer que es veia venir i ho hem fet perquè a la regió africana dels Grans Llacs no hi ha petroli ni tampoc un "imperi soviètic" amb el qual disputar-nos la influència en el Tercer Món. Aquest Quadern es absolutament insuficient a curt termini. Tant de bo ens desperti i sigui profitós a llarg termini.

Cristianisme i Justícia

En aquesta última dècada del segle XX, la imatge de l'Àfrica Negra que ens és familiar pels mitjans de comunicació és la d'un subcontinent en crisi: enfonsat en la pobresa; immers en la misèria. Certament és la imatge d'una "Humanitat destrossada".

Però tal com ho indica el títol, aquest Quadern pretén superar l'eterna tornada sobre el que s'ha anomenat "afropessimisme" o "afrocatastrofisme". Si bé el Quadern recull dades sobre la situació actual de l'Àfrica Negra, la seva finalitat no és limitar-s'hi, més aviat és indicar aquests potents raigs d'Esperança que li queden a l'Àfrica Negra. El que pretén aquest Quadern és encoratjar aquesta multitud de persones que han apostat per l'Àfrica Negra: és un subcontinent on la humanitat es veu destrossada; Però és un subcontinent amb futur.

Abans d'explicar el pla del Quadern, volem fer dos advertiments al lector.

Primer, donem per suposada la semblança de la realitat negroafricana actual sense negar els matisos que puguin haver-hi d'un país a l'altre o d'una ètnia a l'altra. Segon, ens limitarem fonamentalment al subcontinent negroafricà. Amb això no pretenem cap separatisme de la resta de l'Àfrica. La raó de la nostra opció radical és que l'Àfrica Negra és la regió més castigada per la pobresa i més abandonada de la cooperació internacional. La Cimera Euromediterrània de desembre de 1995 ens dóna una idea de la major cooperació que existeix amb el nord de l'Àfrica que amb el sud del Sàhara.

Un cop fets aquests advertiments, considerem que el Quadern no pretén ser una simple lamentació o una pessimista propaganda sobre l'Àfrica Negra. Més aviat és una anàlisi de la realitat que pretén identificar els problemes reals de les nostres societats i proposar vies de solució. Per això estructurem el Quadern en quatre parts: primer, la problemàtica de la realitat negroafricana; segon, les seves esperances; tercer, les seves possibilitats, i finalment els seus reptes.

1. LA REALITAT NEGROAFRICANA

Aquí no pretenem fer una presentació exhaustiva de la realitat negroafricana perquè, àbviament, seria una cosa no solament fora dels nostres objectius, sinó també del nostre abast. El que pretenem és aportar un conjunt de dades que ens puguin ajudar a tenir una visió bàsica de la realitat negroafricana actual.

Tenint en compte l'amplitud i la diversitat del continent negre, ens limitarem a una presentació dels aspectes més rellevants: l'aspecte polític, socioeconòmic, cultural i antropològic.

1. L'ASPECTE POLÍTIC

En aquest apartat, tenim en compte sobretot aquest eix fonamental en política que és el respecte de les llibertats d'un Estat. Per això ens valdrem d'una anàlisi de dues institucions bàsiques de la vida política negroafricana: el seu constitucionalisme i els seus règims polítics.

1. El constitucionalisme negroafricà

En introduir-nos en aquesta temàtica podem dir amb Monique Lions que: "Com a advertència general, cal subratllar el fenomen de veritable inflació constitucional que l'Àfrica Negra coneix des de la independència."1

Aquesta generalització del constitucionalisme africà sembla obeir a un moviment que es va produir el segle XIX a Europa, anomenat el moviment constitucionalista, nascut de la Il·lustració Francesa.

Aquest moviment va expandir la idea que "estar dotat de constitució (s'entén, és clar, en sentit formal) era una cosa semblant a la prova d'incorporació al "Segle de les llums", a la llibertat, al progrés (avui diríem que era una prova de modernització del país). No tenir constitució era tant com romandre en l'obscurantisme, en la superstició, en la servitud"2.

Igual que a Europa "on la conseqüència pràctica del moviment constitucionalista va ser la ràpida universalització de les constitucions", a l'Àfrica Negra els diversos països, en adquirir la seva independència, també van adoptar una constitució per un fenomen de moda. A la major extensió del fet constitucional a l'Àfrica Negra independent, no ha seguit en absolut la seva valoració real més gran. Fos quina fos la forma de govern, el poder polític ha continuat essent aclaparador.

Abans de seguir amb l'altra institució de la vida política negroafricana, cal constatar dues coses:

- La **primera** consisteix a pensar que la inefectivitat de la constitució a l'Àfrica Negra, no ens ha de portar a esborrar-la del nostre àmbit polític perquè és una cosa fonamental en un Estat de dret. La seva presència, tot i que encara ineficaç en les polítiques negroafricanes, pot servir de trampolí a les futures generacions amb vista al seu autèntic

desenvolupament com a garantia de les llibertats dels ciutadans.

- La **segona** consisteix a preguntar-nos amb Jean du Bois de Gaudusson si la inefectivitat i la no-aplicació de la constitució a l'Àfrica Negra, "prové, com ja s'ha avançat de vegades, de les especificitats culturals d'un continent que hi seria refractari, o és més aviat conseqüència de l'autoritarisme de governants reticents a imitar i repartir el poder?"³

Sense negar, per descomptat, que hi hagi elements culturals que puguin dificultar un constitucionalisme real en el nostre continent, ens sembla que la gran raó de la no-aplicació està en l'autoritarisme dels dirigents polítics que, de fet, acudeixen als arguments de tipus cultural per justificar-ne l'actuació.

2. Els règims polítics negroafricans

Sense cap dubte, la dècada dels seixanta és, en la vida política negroafricana, la dècada de les independències després de gairebé dos segles de colonització. Al final d'aquesta dècada, el 1979, l'Àfrica Negra compta amb 35 països independents⁴. Però malgrat aquestes independències i els diversos matisos econòmics, socials i culturals que configuren els nous Estats independents, aquests tenen tots uns règims polítics perfectament equiparables. Són, d'alguna manera, règims autoritaris en els quals es dona una gran concentració del poder polític en un subjecte o en un grup molt reduït de subjectes.

Tot i que són pocs els països que mantenen obertament un règim autoritari, tanmateix, l'autoritarisme és un fet generalitzat a l'Àfrica Negra.

S'ha intentat no solament explicar sinó també justificar aquests règims amb arguments de diversa índole, dels quals destacarem els d'índole sociològica i econòmica.

Els arguments de tipus sociològic

Parteixen del fet -d'altra banda cert- que a l'Àfrica Negra, l'Estat gairebé mai no es correspon amb una nació preexistent. Generalment, l'Estat té el seu origen en una creació molt artificial dels antics colonitzadors. Els nous estats en troben aleshores amb el problema o de la seva pròpia supradensitat o infradensitat respecte de les comunitats sociològiques preexistents que només molt difícilment accepten un poder polític que els és estrany. Aquest és el motiu, de vegades, de les revolucions, les guerres tribals, els separatismes, que trossegen l'Àfrica Negra.

Els arguments de tipus econòmic

Parteixen del fet que els nous estats negroafricans són tots estats pobres. Ara bé, les estructures socials són denunciades sovint com la causa d'aquesta pobresa, tenint en compte l'estancament econòmic del qual serien responsables. D'aquí ve la necessitat d'un poder polític fort que pugui canviar-les, alhora que realitza una planificació de l'economia nacional.

Davant d'aquesta situació, per alguns era suficientment justificada la necessitat de l'autoritarisme per aconseguir la cohesió nacional i promoure el desenvolupament econòmic.

Respecte d'això, escriu Monique Lions: "El règim polític que la lògica imposa a l'Àfrica

recent independitzada ha de ser d'inspiració autoritària i centralista, amb vista a una doble meta d'edificació i d'educació. Es tracta, ni més ni menys, d'edificar l'Estat, d'educar les masses i d'aixecar el nivell de vida, suprimir el marc tribal i les "micronacions" que ha engendrat, eliminar les rivalitats regionals i construir la unitat nacional; en resum, es tracta de transformar l'univers de la tribu en un conjunt d'estats moderns."5

És aquesta opció política que, de fet, ha tingut èxit en terres africanes, on els governs s'han desentès dels drets i les llibertats dels ciutadans en nom d'una pretesa cohesió nacional i, sobretot, d'un pretès desenvolupament econòmic.

Però l'actual situació socioeconòmica ens porta a pensar que l'autoritarisme amb vista a unes transformacions socioeconòmiques no ha pogut ser justificat.

Tot al contrari, el resum de l'acció dels governs negroafricans, tal com ens la presenta Achille Mbembe és ben trista: "Regulació neopràtrimonial i burocràtica de l'economia, clientelització de la societat, economia de racionalització, el pes d'un deute extern sempre creixent, degradació dramàtica de les condicions de vida d'importants capes de la població, èxode massiu en l'economia paral·lela, pujada del cinisme i pèrdua de confiança en la ideologia oficial, programes d'austeritat i de reestructuració a contracorrent de tota perspectiva de creixement, dilapidació del capital humà per mitjà de la coerció i el terror, poders polítics submisos a fortes pressions internes i externes."6

En tot aquest aspecte dels règims autoritaris, caldrà tenir molt en compte el fet dels cops d'estat que acolorix d'una manera diferent la política negroafricana, per la seva presència molt notable.

"Precedit pel Sudan el 1958, Togo inaugura, el 13 de gener de 1963, una sèrie de cops d'estat militars que, per reaccions en cadena, es propaguen en el conjunt del continent per onades successives; el 1970, dels disset caps d'estat que van presidir la independència dels seu país, nou foren liquidats o assassinats i vuit dels nous presidents són militars; el 1975, el moviment es va ampliar amb setze estats més sota règim militar (Mali, Níger, Dahomey-Benín, Togo, Haute-Volta, Ghana, Nigèria, República Centrafricana, Congo, Zaire, Uganda, Ruanda, Burundi, Etiòpia, Somàlia, Madagascar); el 1986, sobre els vint-i-tres caps d'estat que havien accedit al poder per un cop d'estat, dinou eren militars."7

Encara que avui no existeixin més que quatre països amb un règim militar obert8, el colpisme en general i, sobretot, el militarisme han deixat una empremta important en la vida política negroafricana: la idea que qualsevol pugui accedir a la suprema autoritat de l'estat sense seguir l'ordre constitucional; el clima de violència entorn del canvi dels dirigents polítics; l'armamentisme de cada cap d'estat per assegurar-se la permanència en el poder; la por infosa sobre la població civil, etc.

2. L'ASPECTE ECONÒMIC

Aquí, el nostre propòsit és recollir simplement un conjunt de dades bàsiques que ens permetin entreveure aquesta situació socioeconòmica en què està vivint l'Àfrica Negra avui. Al costat de l'eufària general que es va viure després de les independències, ens trobem amb un conjunt d'autors que comencen a denunciar unes situacions, sobretot econòmiques, que avui han portat

el continent gairebé a l'asfíxia.⁹

Si el 1962, R. Dumont deia que l'Àfrica Negra s'havia envolat malament; si el 1980 parlava d'una Àfrica Negra estrangulada; avui, després de més d'una dècada, la situació socioeconòmica negroafricana ha degenerat dràsticament: l'Àfrica Negra és a les portes d'una mort imminent. això és el que apareix en els últims informes sobre la situació socioeconòmica mundial. Les dades que fem servir aquí són tretes d'aquests informes¹⁰.

La realitat socioeconòmica de l'Àfrica Negra ens és una mica coneguda pels mitjans de comunicació. Per això, ens limitarem a aportar algunes dades més en forma d'anotacions sense abundar en els números.

1. Tothom sap que l'Àfrica Negra és **el subcontinent més pobre de la terra** amb una població majoritàriament submergida en una pobresa absoluta. Amb més de 216 milions de pobres, es calcula que l'any 2000 tindrà uns 304 milions de pobres. Es tracta de pobres d'aquí, no de qualsevol pobresa, sinó d'éssers humans els ingressos dels quals no els permet pagar una dieta mínimament adequada ni tampoc la satisfacció de necessitats diferents de les alimentàries.

2. S'ha relacionat generalment la pobresa de l'Àfrica Negra amb la seva **explosió demogràfica**. Per exemple, l'Informe anual 1994 del Banc Mundial explica el caràcter desanimador del creixement econòmic de l'Àfrica Negra per la seva elevada taxa de creixement de la població¹¹.

Tanmateix, la realitat ens mostra que no hi ha una relació directa entre densitat de població i nivell de vida. Així, per exemple, Alemanya i Burundi són dos països que pertanyen als països d'alta densitat (200 o més habitants per km²), Però mentre que Alemanya és un dels països més rics del món, amb un PIB per càpita de 23.650 dòlars, Burundi continua formant part dels països més pobres del món amb un PIB per càpita de 210 dòlars.

Per tant, sembla obvi que el desenvolupament no va unit principalment a una disminució de la població sinó a una apropiació desigual dels recursos disponibles.

Per això hem de dir amb Francis Moore Lappe i Rachel Schurman que: "La possibilitat que el planeta pugui evitar un nivell de superpoblació depèn del fet que els pobres puguin tenir més seguretat i més oportunitats."¹²

3. És freqüent justificar la crítica de l'explosió demogràfica negroafricana i del Tercer món en general per la **limitació de les reserves mundials** i la necessitat de solidaritat amb les generacions futures.

Però, és què per ventura s'ha pensat una mica en el fet evident que Occident, a més de tenir una població més gran, consumeix més reserves mundials que l'Àfrica Negra?

Parlant, per exemple, del consum d'energia, les dades que tenim ens diuen que països amb una densitat semblant com Uganda i Espanya, tenen un consum absolutament diferent. Mentre que un ciutadà d'Uganda consumeix una energia de 25 quilos equivalents en petroli, el ciutadà d'Espanya en consumeix 2.229.

Amb aquestes dades, ens sembla evident que "allà que amenaça esgotar els recursos no és el consum de subsistència de les majories desheretades, sinó el malbaratament capriciós de les societats opulentes"¹³.

També ens preguntem: d'on sorgeixen, d'una banda, aquesta exigència ètica de solidaritat amb les generacions futures i, de l'altra, aquesta profunda falta de solidaritat amb els altres pobles presents que passen fam i misèria? És que valen més els que vindran que els que ja hi són?

Es pot opinar que aquest continu retorn sobre la limitació de la natalitat radica en una por doble: d'una banda, la por que si augmenta la població de l'Àfrica Negra i del Tercer Món, en general, a l'Occident li quedarà poc per malgastar; de l'altra, la por a ser assetjat per l'Àfrica Negra i el Tercer Món en general. D'aquí ve la urgència per tancar les fronteres d'Europa a la immigració.

4. La salut és un altre indicador important de la realitat socioeconòmica del món negroafricà actual. L'Informe sobre el desenvolupament mundial 1993 del Banc Mundial ens ofereix les dades següents sobre la infraestructura en salut a l'Àfrica Negra: una mitjana de 0,12 metges per cada 1.000 habitants entre els anys 1988-1992; de 5,1 infermers i d'1,4 llits d'hospital.

Per tant, la situació sanitària negroafricana continua essent molt preocupant: "L'Àfrica al sud del Sàhara enregistra la càrrega de malalties més alta per 1.000 habitants, i el 71% correspon al grup de malalties transmissibles, mentre que a Amèrica Llatina (regió on la càrrega és de nivell mitjà) aquesta xifra és del 42%, i en els països amb economia de mercat consolidada arriba només al 10%. En el cas de malalties no transmissibles, la tendència és a la inversa; aquestes representen el 19% de la totalitat de la càrrega a l'Àfrica al sud del Sàhara, el 43% a l'Amèrica Llatina i el 78% en els països amb economia de mercat consolidada. Tot i això, malgrat aquestes diferències notables en la càrrega relativa, l'Àfrica al sud del Sàhara presenta les taxes absolutes de pèrdua més elevades de tots dos grups de malalties, i els països amb economia de mercat consolidada presenten les taxes més baixes."¹⁴

El que és alarmant del problema de la salut a l'Àfrica Negra és que, indubtablement, la mortalitat infantil continua essent molt alta. El 1990, per exemple, més de 9 milions de menors de 5 anys van morir, majoritàriament, a causa de les malalties infantils transmissibles (xarampió, infeccions de les vies respiratòries, helmintiasi, paludisme, etc.).

Davant d'aquestes dades, és molt trist adonar-se que el 1991, per exemple, tots els països de l'Àfrica Negra "excepte Lesotho i Malawi" van dedicar més pressupost a la compra d'armes que a la salut¹⁵.

5. El deute extern també és un capítol preocupant de la realitat socioeconòmica negroafricana com ho demostren les dades¹⁶. El deute extern total dels països en desenvolupament s'estimava en 1,7 bilions de dòlars al final de 1993. De tota aquesta quantitat, ni més ni menys que 156.400 milions de dòlars constitueixen el deute extern de l'Àfrica Negra que s'ha anat incrementant al llarg dels cinc darrers anys.

Amb un deute així, és impossible parlar de desenvolupament. Tal com reconeix el Banc Mundial, el 1993, el creixement es va veure frenat a l'Àfrica Negra, entre altres causes, per la càrrega del deute (malgrat les condonacions i reprogramacions). Aquesta mateixa incapacitat que provoca el deute, ja no és de cara al desenvolupament sinó a la mateixa supervivència, és

la que apareix en aquesta pregunta de Julius Nyerere: "Haurem de deixar morir de fam els nostres fills per pagar el deute?"¹⁷

6. L'educació també és un altre aspecte molt expressiu de la inhumana realitat negroafricana actual. L'Àfrica Negra acull més de 138 milions d'adults analfabets.

Malgrat els esforços realitzats, és evident que continuen existint unes immenses capes de la població excloses del món de la lectura i de l'escriptura. Cal reconèixer també que dins d'aquestes capes, continua formant un nucli molt majoritari el col·lectiu de dones pobres, víctimes d'una falsa concepció que considera que el món de l'escriptura i del llibre, o per dir-ho d'una manera més global, el món de l'estudi i de la ciència és una antítesi de la condició i de les aspiracions femenines.

Potser podríem entendre aquest desinterès educacional pel fet de voler mantenir el món de les lletres en l'àmbit privat de l'elit nacional com ho ha estat fins ara.

Com remarca molt bé Nicere Githae Mugo: "Les classes dirigents africanes mitifiquen els llibres i el coneixement com una forma de conservar el prestigi. Recordo haver presenciats, quan era petita, com un mestre d'escola primària humiliava els camperols. Com que gairebé tots eren analfabets, necessitaven portar-li les cartes que rebien perquè els les llegís o perquè n'escrivís la resposta. El mestre s'enorgullia visiblement sentint com la gent de la regió "homes i dones, molts d'ells bastant més grans que ell" reconeixien la seva superioritat. Trigava a atendre'ls. Fatxendejava pel pati de casa, xiulava, s'estirava el coll de la camisa mentre prenia el te. Creava una atmosfera de misteri, fent augmentar així el sentiment de dependència dels camperols. Com a paga, aquests li havien de portar ous, pollastres, fruita i altres productes de la granja. Un típic senyor feudal dins d'un petit regne intel·lectual!"¹⁸

7. Les dades del **comerç internacional** també ens poden ajudar a entendre la duríssima realitat per la qual està passant el subcontinent negroafricà¹⁹. Segons aquestes dades, són més els productes que s'importen, que no pas els que s'exporten. Això és degut, bàsicament, a la baixíssima proporció que representen les manufactures negroafricanes en l'exportació. Fins ara, el continent negre continua tenint, fonamentalment, una economia agrària, sense cap indústria.

La capacitat d'exportació que es limita fonamentalment a les primeres matèries constituïdes pels productes agrícoles, els metalls, els minerals i el petroli, tampoc no li resulta positiva. La contínua mala retribució d'aquests productes està gairebé asfixiant l'Àfrica.

Després d'aquest trist quadre de l'aspecte socioeconòmic negroafricà, estudiarem ara la realitat cultural negroafricana.

3. L'ASPECTE CULTURAL

Parlarem d'aquest aspecte cultural de la realitat negroafricana tot analitzant la dificultat que hi ha avui per trobar una síntesi de la cultura negroafricana actual.

En aquest tema de la fixació dels elements de la cultura negroafricana, ha estat molt determinant el fet de la colonització i la consegüent negació de la dignitat del negroafricà, de la seva capacitat per tenir una cultura. Com era d'esperar, aquesta negació de la cultura

negroafricana tindrà com a antítesi la seva reivindicació i la consegüent demostració de la seva existència. Aquesta reivindicació es produirà dins d'un moviment que ha passat a la història amb els noms de Negritud, en l'àmbit de l'Àfrica francòfona, i Personalitat africana, en l'àmbit de l'Àfrica anglòfona.

Aquest moviment aportarà molts escrits en els quals poetes, etnòlegs, filòsofs, historiadors, teòlegs, etc., intentaran: "restituir a l'Àfrica l'orgull del seu passat, afirmar el valor de les cultures africanes, renegar d'una assimilació cultural que hauria sufocat la personalitat negra"²⁰.

Els elements de la cultura negroafricana que recolliran seran, per exemple, l'influx del medi ambient en l'extrema sensibilitat del negre; el tipus de coneixement del negre és intuïtiu i no deductiu com l'europeu; l'ontologia negra identifica l'Ésser amb la Vida; la religió negroafricana és familiar i unida al culte dels avantpassats; el tipus de propietat és més col·lectiu; l'ètica té com a finalitat el manteniment de la comunitat; l'art, etc.

Sembla evident que en el món negroafricà actual, el paper de la negritud ha arribat a la seva fi, perquè ja no es tracta de reivindicar una identitat cultural passada, de l'època precolonial, sinó obrir-se a les exigències del món actual.

"Cal adonar-se de l'evidència que el moviment de la negritud ha acabat la seva missió i que és l'hora d'alliberar el pensament per a una creativitat que les condicions d'existència exigeixen avui."²¹

Aquesta superació de la negritud és exigida, com a mínim, per una doble raó.

- La **primera** consisteix en el fet que la negritud ens fa creure que la cultura tradicional és un dipòsit al qual s'haurà de tornar sempre per resoldre els nostres problemes. Tot allunyament d'aquesta cultura sembla una des-identificació, una des-culturació.

Ara bé, ens sembla evident que: "La cultura no és un dipòsit, sinó un intercanvi permanent entre l'home i el seu medi natural i social. Tot el que ha de passar d'una generació a l'altra en la tradició cultural no és una col·lecció de valors etiquetats d'una vegada per sempre, de referències immutables, sinó, tal com ho vam veure amb Njoh-Mouelle, un cert sentit del que és humà pel qual la humanitat es conservaria, si no és respecte al fet, com a mínim respecte a l'ideal. Es tracta d'un impuls creador de valors i de referències per a la felicitat i l'expansió de l'home per mitjà d'una acció comuna i responsable en la història."²²

- La **segona** raó és que la negritud s'ha instal·lat en el tron del qui va expulsar els colonitzadors i es veu incapaç de ser, dins del món negroafricà actual, el motor de canvi de la societat.

Respecte a això, E. Messi Metogo escriu: "Nascut de l'etnofilosofia dels etnòlegs occidentals, la negritud, sens dubte, ha jugat un paper important en la lluita dels pobles africans per a la independència, Però estava marcada per un defecte congènit que la converteix avui en una ideologia neocolonialista que serveix els interessos de les antigues metròpolis i dels règims autoritaris africans."²³

Amb això que hem dit, no volem ser defensors d'un abandó irracional de la cultura negroafricana tradicional. Només pretenem establir una nova realció amb ella. El criteri d'aquesta nova relació ja no serà el de l'antiguitat o de la simple pertinença al món negroafricà tradicional, sinó el criteri de l'home a alliberar.

Tal com diu E. Njoh-Mouelle: "El criteri que ha de permetre'ns validar alguns valors tradicionals i no d'altres, és l'home en tant que és un ésser a alliberar de totes les formes de servitud que entorpeixen el seu desenvolupament total. Per tal de fer memària, simplement voldríem recordar que aquestes servituds s'anomenen: ignorància, superstició, pobresa, naturalesa, malalties de tot tipus."²⁴

Aquesta nova relació amb la tradició a partir del nou criteri que és l'home a alliberar, comporta la superació d'un immobilisme en la realitat tribal i una major atenció i valoració de la conjuntura actual en la qual el negroafricà està cridat, no a desenvolupar-se alegrement, sinó a sobreviure.

"El que cal evitar i combatre en endavant és la fixació en el món tribal que redueix tota novetat al que ja és conegut, reduint per exemple l'Estat i les religions a simples àmbits d'exercici de drets de la mateixa tribu. És la mixtificació del que és aliè a l'univers tribal (ciència, tècnica, qualsevol pràctica, personatge sagrat, etc.) per adoptar-lo o refusar-lo sense cap examen profund. És la mentalitat màgica que porta a la desmobilització i la irresponsabilitat. És la culpabilització, l'acusació ritual d'aquells que es jutgen responsables del fracàs o de la desgràcia, en comptes de la pau i de la confiança entre les famílies. No es tracta de processar els avantpassats, sinó de suprimir les disfresses, aquests comportaments i actituds en les estructures modernes de les societats africanes: l'abús d'autoritat, el culte a la personalitat, el tribalisme, la usurpació, el xarlatanisme, etc."²⁵

4. L'ASPECTE PERSONAL

El que pretenem simplement en aquest apartat es veure en quina situació es troba el negroafricà "home i dona" pel que fa al subjecte personal.

Des del nostre punt de vista, considerem que trobem el negroafricà en una situació de veritable desorientació personal a causa de la situació d'irracionalitat i de desequilibri psicològic en què viu.

1. La situació d'irracionalitat

Per situació d'irracionalitat volem dir que, majoritàriament, l'Àfrica Negra continua vivint de l'aparença, de l'espontaneïtat sense una reflexió crítica suficient.

A títol merament il·lustratiu, podem dir que aquesta situació d'irracionalitat es manifesta, com a mínim, en tres elements: l'element màgic, el mimetisme cec i el rumor.

- Respecte de l'element *màgic*, cal dir que hi ha tot un món obscur i misteriós on no ha arribat a entrar la consciència crítica i, per tant, on el negroafricà es veu pràcticament sotmès: el món de les creences poc reflexionades o gens contrastades, el món de la bruixeria, dels curanderos, dels xarlatans, etc.

- Respecte del *mimetisme* cec, podem dir que és de dues classes: el mimetisme cap al passat de certes postures conservadoristes que defensen que l'emancipació de l'Àfrica Negra, sobretot des del seu contacte amb Europa, ha estat nefasta i l'Àfrica Negra només se salvarà si torna a ser com abans: amb la seva estructura política, l'estratificació social, la seva economia, la seva moral, etc. El mimetisme cap al futur que per alguns és l'occidentalització indiscriminada sembla que avui és el més estès a l'Àfrica Negra. Es pensa que la salvació del continent es farà a imatge i semblança d'Europa o no es farà. D'aquí ve l'existència de fets tan absurds com el canvi de veu a l'estil europeu, els luxosos cotxes europeus incompatibles amb l'estat de les nostres carreteres, una basílica vaticana enmig d'una selva costa-marfilenca, etc.

- El *rumor* és un altre ingredient de la vida quotidiana de tots i cada un dels negroafricans. La pressió dels mitjans de comunicació i la inseguretat sociopolítica fan que el negroafricà funcioni a base de notícies generalment infundades i no contrastades.

2. La situació de desequilibri psicològic

Si en el món negroafricà tradicional existia un aparent clima d'equilibri entre individu i societat a causa del fet que aquesta feia callar les veus discrepants, avui amb la importància que va adquirint el subjecte, es fa inevitable replantejar-se la necessitat d'un diàleg entre subjecte i societat que retorni al negroafricà, com a mínim, la seva personalitat psicològica.

Perquè neixi aquesta personalitat psicològica fa falta un doble procés. D'una banda, fa falta que la societat es desfaci de tot el llast tradicional que continua arrossegant i que té els noms de: gerontocràcia de vegades abusiva, foment de pors i creences irracionals, càstigs màgics, imposició de criteris, menyspreu a la dona, etc. De l'altra, l'individu ha d'abandonar un conjunt de perills que tenen els noms d'egoisme, individualisme, relativisme, etc.

En qualsevol cas, del que es tracta és que neixi en el negroafricà una personalitat psicològica madura. l'Àfrica és aquesta vella terra on la humanitat és tractada amb menyspreu des de fa molts segles. L'Àfricaviu una situació on milions d'homes i dones es veuen exclosos de l'esfera del saber o del poder, o dit més palesament, del banquet de la vida"²⁶.

2. LES ESPERANCES NEGROAFRICANES

S'ha afirmat generalment que l'esperança és l'últim que es perd. això és cert en el cas de l'Àfrica Negra. Davant el drama que està vivint el continent, el que roman, sens dubte, són les seves esperances.

Aquestes es poden resumir en tres: esperança d'una vida de llibertat; esperança d'una vida mínimament digna i esperança de respecte i de no-discriminació.

Com podem observar, aquestes esperances "que en les societats europees semblen àbvies, normals, bàsicament aconseguides des de no fa dècades sinó segles" constitueixen l'anhel, encara llunyà, del món negroafricà.

1. Esperança d'una vida de llibertat

Quan diem esperança d'una vida de llibertat, fem referència a una cosa tan bàsica com poder viure lliures en una terra de llibertat. Somniem encara amb una existència de pau on sigui normal el respecte de les llibertats d'opinió, d'elecció, de reunió, de religió i no les guerres tribals, ni els cops d'estat, ni els estats de setge, ni la violència tant dels carrers com la militar, ni les presons plenes de presos polítics, etc.

2. Esperança d'una vida digna

Per esperança d'una vida mínimament digna, ens referim al fet que els negroafricans i les negroafricanes no somniem amb grans luxes. Somniem simplement amb el que pot somniar qualsevol ésser humà en llevar-se: poder menjar, vestir, llegir i escriure, treballar, aixoplugar-se, respirar aire pur (ja que avui l'Àfrica Negra s'ha convertit en un dels grans abocadors dels residus tòxics dels països industrialitzats).

Els africans i les africanes no pretenen aconseguir el grau de luxe i de riqueses de les societats europees. Les seves pretensions són més modestes i més senzilles. Consisteixen, fonamentalment, a deixar de ser el *gran bressol de la mort* per tornar a ser el *bressol de la vida*, Però d'una vida mínimament digna.

3. Esperança d'una vida respectada

L'última gran esperança del negroafricà i de la negroafricana és que igual que fa anys vam veure caure aquest símbol d'odi i separació que va ser el mur de Berlín, vegem també caure aquest altre més profund que continua essent el menyspreu de l'home negre i de la dona negra que apareix sota les formes del racisme i de la xenofòbia. La realització d'aquesta esperança passa per tres moments:

- La *revalorització del mateix ser* del negre o de la negra, ja que els van ensenyar a odiar-lo. Es tracta de "la consciència dels negres cap a una positiva re-avaluació de la seva existència negra. Fins ara han estat ensenyats a menysprear la seva negritud, (...), a buscar els ideals blancs, i a interpretar-se a si mateixos en termes definits pels blancs. Però ara, l'home negre ha de recobrar el seu ésser algú i apreciar la seva negritud, una

cosa que no es pot canviar. Mai més no ha de mirar l'home blanc per definir-se a si mateix"27.

- El *respecte degut als altres*: El negre ha de respectar totes les persones de les altres races i cultures, perquè seria fals pensar que el negre sempre és la víctima. Vegem en l'actualitat, pel moviment ultradretà negre als Estats Units, per les múltiples guerres tribals o religioses (el cas del Sudan) a l'Àfrica Negra, que el negre també és capaç de racisme i de xenofòbia.

- I finalment l'*esperança de no-discriminació* del negre es realitzarà quan aquest arribi a ser respectat i reconegut per les altres races com una persona dotada de dignitat humana malgrat el color de la seva pell. Sembla una cosa difícil pels múltiples brots de racisme i xenofòbia que sorgeixen a Europa, pel rebuig, la desconfiança i la marginació quotidiana que constitueixen la norma en la relació entre europeus i africans.

3. LES POSSIBILITATS NEGROAFRICANES

Presentarem a continuació un conjunt de dades en què analitzem les possibilitats que té l'Àfrica Negra de sortir de la situació preocupant en la qual està vivint. Són simples pistes que tenen com a única pretensió indicar que la situació de l'Àfrica no és definitiva, i que existeixen factors que la poden canviar. No són vies independents sinó vies de solució complementàries.

1. Les riqueses naturals

Els negroafricans i les negroafricanes som pobres. Però no es deu certament al fet que la nostra mare Natura no ens hagi dotat de grans riqueses. L'Àfrica Negra, pel que fa a les reserves naturals, és una de les regions més riques del món.

Quant als productes de les indústries extractives, s'estima per exemple que l'Àfrica Negra té el 75% del cobalt mundial; el 46% dels diamants; el 44% del crom; el 32% del magnesi; el 32% de l'or; el 24% dels fosfats; el 20% de l'urani; el 18% de la bauxita; el 14% del coure, l'11% del petroli.

Pel que fa a la producció agrícola, s'estima que l'Àfrica Negra té el 55% del cacao mundial, el 19% dels cacauets; el 19% del cafè, etc.

També convé indicar altres sectors com la ramaderia i sobretot les reserves pesqueres de les costes africanes. Cal no oblidar tampoc la bellesa dels seus paisatges, de la seva fauna i flora que ofereixen possibilitats per al turisme.

Amb aquest conjunt de riquesa, sembla que aquesta pobresa actual només s'entén des de dos fets:

" Primer, des de la nostra incapacitat d'explotar nosaltres mateixos les riqueses que la Natura ens ha donat, d'aquí ve la necessitat absoluta per part nostra de vendre'ns a les grans potències que transformen les nostres primeres matèries a un preu miserable.

"Segon, l'existència d'una classe política insolidària que es queda amb els migrats guanyats de les vendes de les primeres matèries".

Aquí, a més de l'exigència d'una justícia social més gran, la solució radica sens dubte en l'establiment de formació tecnològica i científica que ens obri la porta a una explotació autònoma, Però no exclusivista de les nostres reserves naturals. Si a Espanya s'ha afirmat generalment que "El que la Natura no dóna, Salamanca no ho deixa", a l'Àfrica Negra s'hauria de dir en aquest cas "El que Salamanca no aporta, la Natura tampoc no ho dóna".

El fet em sembla senzill d'entendre. Hi ha una anècdota que ho explicaria d'una manera encara més clara. Es tracta d'un senyor que porta el cotxe al mecànic perquè no li funciona. El mecànic intenta posar-lo en marxa sense èxit. Al final, obre el capó, colla un caragol i aconsegueix fer arrencar el cotxe. Per la seva feina demana 100.000 pessetes a l'amo del

cotxe. Aquest, escandalitzat, li diu al mecànic: 100.000 pessetes per collar un caragol? I el mecànic contesta: No! No és per collar un caragol sinó per saber quin caragol s'havia de collar.

Encara que les reserves naturals constitueixin una gran possibilitat de futur per a l'Àfrica Negra, no es tracta de tenir només les reserves naturals. Cal saber com explotar-les.

2. La joventut

No hi ha dubte que la joventut constitueix una altra gran possibilitat que té l'Àfrica Negra. La joventut juga un doble paper: és el gran capital humà de la producció africana i la força de canvi cap al futur.

En unes terres on pràcticament no hi ha maquinària per al treball, ni per al més difícil, cal recórrer inevitablement als joves. Són els qui poden constituir la gran mà d'obra per al futur. Però la joventut també és d'una gran importància perquè encarna la gran força de canvi en les societats negroafricanes. Dins de les tendències de la joventut actual, podem destacar les orientacions següents:

- El desig d'autonomia en reacció amb qualsevol tipus d'alienació. Es tracta de realitzar-se plenament i responsablement dintre de la societat, sense caure en els lligams d'una tradició africana ja passada.
- El desig d'aconseguir la seva vida en reacció contra tota una forma d'inseguretat socioeconòmica. És el desig d'uns estudis, d'un treball, d'una casa, de menjar, de sanitat, etc. " El fet del compromís i de la participació que mostra una reacció contra el desinterès per les coses públiques. Hi ha un desig d'integració en els problemes de la societat i d'acceptació de les responsabilitats davant la societat.

En qualsevol cas, podem dir que hi ha entre la joventut negroafricana, una gran voluntat per mobilitzar, si més no, totes les forces africanes, de cara a un canvi de la seva realitat. **3. Els intel·lectuals africans**

Els intel·lectuals africans constitueixen un altre pilar indispensable per trobar una sortida a la realitat negroafricana actual.

Perseguits durant més de trenta anys per un poder postcolonial absolutament autoritari, els intel·lectuals africans semblen incapaços de trencar el silenci. La seva valentia, la seva ètica, la seva llibertat d'esperit semblen haver cedit davant el silenci dels cementiris que els va imposar el poder dels canons, de la presó o de la persecució sistemàtica d'un poder polític opressiu. El cas recent de les execucions a Nigèria és molt eloqüent per si sol.

Amb l'inici del pluralisme d'opinions a l'Àfrica Negra s'esperava veure un protagonisme més gran dels intel·lectuals en el debat social; ens sorprèn més aviat la seva inactivitat. Les úniques veus que es continuen sentint en el món desert de la política són les dels periodistes, dels parats, dels estudiants, dels camperols castigats per la mala remuneració dels seus productes de cacao o cafè, dels dirigents de l'Església

Ens sembla que l'intel·lectual ha de recobrar el seu protagonisme en la realitat negroafricana. A ell li incumbeix el deure d'orientació de la societat negroafricana actual. Té l'obligació d'il·luminar aquesta societat sense haver d'obligar-la necessàriament en les seves decisions. Ha d'indicar a la societat els perills ocults i les millors solucions per al seu futur.

L'Àfrica Negra, que es troba en una cruïlla, necessita més que mai esperits capaços de crear les circumstàncies del seu salt cap endavant, capaços d'estimular el seu poder crític i d'interrogació, en una paraula, capaços d'il·luminar i assegurar el continent.

Per tant, pensem que tots els intel·lectuals africans, estiguin en el continent o no, han d'assumir les seves responsabilitats envers l'Àfrica Negra. Tots, filòsofs, sociòlegs, historiadors, artistes, etc., han de fomentar un gran Cercle de reflexió realista que tranquil·litzi, asseguri i orienti el continent cap un futur millor.

4. La petita indústria

La petita indústria, l'única realment existent a l'Àfrica Negra, constitueix un gran marc per al desenvolupament de l'Àfrica Negra. Els mitjans de comunicació ens han acostumat a identificar l'Àfrica Negra amb figures de nens desnudats i nus. És veritat, Però no tota la veritat. L'Àfrica Negra té un conjunt de petites indústries que poden constituir un trampolí per a una posterior implantació de mitjanes i grans empreses.

A tall d'exemple, podem citar les petites fàbriques de sucre, oli, paper, begudes, de confecció de vestits, de calçat, de fusta, de tèxtil, de ceràmica, etc.

A aquestes, cal afegir-hi les empreses de muntatge de màquines de cosir, de bicicletes, motos, etc. Ens sembla que l'Àfrica Negra no té de moment la capacitat d'implantar grans empreses, sinó que els seus governs i les ajudes internacionals al desenvolupament han d'anar fonamentalment cap a la promoció d'aquestes petites indústries que cobreixen sobretot les necessitats de cada nació i de l'Àfrica Negra en general.

5. L'Església

L'Església constitueix un altre factor important en la recerca de solucions a la difícil situació que travessa el continent negroafricà.

No hi ha dubte que l'Església africana encara té una capacitat de convocatària i de formació molt superior a tots els partits polítics. I ella seria un marc adequat per fomentar un compromís real per canviar el destí de l'Àfrica Negra.

Però per això, s'haurien de superar les tensions entre els defensors d'una fe intimista, desvinculada de tota realitat sociocultural, els defensors de la inculturació i finalment els defensors de l'alliberament. En lloc d'aquestes lluites sense sentit, l'Església ha d'obrir-se a una Evangelització de la Realitat, és a dir, ha de predicar la fe cristiana en el continent negroafricà tenint en compte la seva realitat política, socioeconòmica, cultural i antropològica. La realitat negroafricana no es redueix al fet cultural ni a l'econòmic, sinó que inclou aquestes i d'altres dimensions que han d'evangelitzar-se.

Però en qualsevol cas, davant de la situació de pobresa i marginació que viu el continent

negre, no ens sembla que l'opció de l'Església africana sigui ni la de refugiar-se en la passivitat i en l'ambigüitat de no interposar-se en els assumptes estatals (polítics, econòmics, socioculturals) respectant així la laïcitat de l'Església; ni la de donar prioritat a una inculturació entesa freqüentment com una recuperació de tradicions passades de moda. això és el que va impedir a l'Església, durant moltes dècades, combatre les causes estructurals internes i externes de la pobresa a l'Àfrica Negra.

Sortosament, des de fa anys, davant l'empitjorament de la realitat negroafricana, l'Església en aquest subcontinent sembla haver fet una opció per l'alliberament. Sembla que vol definir-se com una Església alliberadora. És el que apareix en la vida de les seves comunitats de base, en les reflexions de molts dels seus teòlegs i en les declaracions del Magisteri.²⁸

En unes societats on el que més atrau l'elit política és el poder i no els deures i les responsabilitats amb el poble, l'Església ha d'encarnar la lluita pel respecte dels drets humans contra la injustícia; lluita per l'educació contra un analfabetisme que és font de manipulació, etc. En una paraula, l'Església ha d'erigir-se en defensora dels dèbils i pobres contra els poders establerts. Ens sembla que aquesta opció de l'Església ha de ser clara i sense embuts per evitar així el perill de cooperar en la dominació dels més pobres.

Per tant, diem clarament que l'Església africana ha de col·locar-se al costat de la majoria exclosa, explotada, reduïda a la misèria, enfront d'una minoria dominadora, denunciant tota forma de violència i de sotmetiment a la misèria. Pensem que davant de totes aquestes formes d'agressions polítiques, socioeconòmiques i culturals de les quals són víctimes les societats negroafricanes, no solament de la mà d'Occident sinó també i sobretot pels seus propis dirigents, s'imposa una lectura alliberadora de la Realitat de Jesús.

6. La solidaritat internacional

Quan es parla de la recerca d'un futur millor per a l'Àfrica Negra, s'acostuma a parlar únicament de la solidaritat internacional: donar més diners a l'Àfrica Negra perquè vagi endavant. Des del nostre punt de vista, la solidaritat internacional és un factor important per superar la crisi que viu el continent negre, Però no pot considerar-se lògicament com l'únic.

Pensem que aquesta solidaritat internacional té dues vessants: per un costat, té la vessant d'una solidaritat puntual i, per l'altre, ha de ser una solidaritat estructural o a llarg termini.

- La solidaritat internacional puntual és la que hem vist, i agraïm com a africans, en els casos, per exemple, d'Uganda o recentment a Ruanda. Consisteix a alleujar el dolor d'una humanitat destrossada per la guerra, o per la sequera, o per una epidèmia, o per qualsevol fet imprevist.

- La solidaritat internacional estructural fóra la que destina fons, fins i tot en temps de normalitat, al desenvolupament dels països pobres.

Parlant d'aquesta segona forma de solidaritat internacional, podem recordar que fa uns 20 anys, les Nacions Unides va aprovar una moció en la qual els països rics es comprometien a dedicar l'1% del seu PIB a l'ajuda dels països pobres. Deu anys més tard, davant l'evidència de la incapacitat de complir la moció, les Nacions Unides la va tornar a rebaixar en un 0,7%, que ens sonarà molt per les campanyes realitzades a Espanya a favor del 0,7. Aquest 0,7% continua essent en l'actualitat la meta de l'ajut oficial que cada país ric destina al

desenvolupament dels països pobres. Ara per ara, només el països escandinaus dediquen aquest 0,7% o més (és el cas de Noruega i Suècia) al desenvolupament. Holanda i França s'acosten a aquesta xifra; mentre que els altres països de la Comunitat Europea només arriben a una mitjana del 0,37%. I Espanya, concretament, amb prou feines va arribar al 0,2%, el 1995.

Sabem que Espanya travessa uns moments difícils d'atur, de retallades i que no se li pot demanar molt. Però sí que podem dir que de la seva major solidaritat depèn que avui mateix milers d'éssers humans morin de fam o no.

Juntament amb aquesta ajuda oficial al desenvolupament, hi ha una àmplia gamma d'iniciatives de la societat civil per a l'ajuda al desenvolupament. És el que anomenem sovint les ONG (Organitzacions no governamentals). Algunes d'elles són: Càritas, Mans Unides, Metges sense Fronteres, Intermón, etc. Lamentem profundament no poder anomenar "encara que només sigui a tall de simple reconeixement" totes les ONG que certament alleugen el dolor de molts negroafricans i negroafricanes. En qualsevol cas, que quedi palès el nostre agraïment a totes, atès que constitueixen una base cada vegada més àmplia que supleix les limitacions de l'Ajuda Oficial de desenvolupament i també fan un esforç notable perquè els ajuts concedits no caiguin en mans dels dirigents polítics africans sinó que arribin als qui realment els necessiten.

Per acabar aquest tema de la solidaritat internacional, voldríem insistir en el fet que la lluita contra la pobresa i la misèria en el món és una cosa de tots. La fam, la misèria i la mort de molts pobres en general i dels negroafricans i negroafricanes, ha de provocar la nostra compassió. No podem dir: *no és assumpte meu ojo no hi puc fer res*. Aquesta compassió ha d'obrir-se al mateix temps a una acció compromesa. Aquí, les possibilitats són infinites, cada u segons les seves capacitats: menjar, medicaments, vestits, diners, suport a les campanyes i manifestacions per la Solidaritat, etc.

4. ELS REPTES DE L'ÀFRICA NEGRA

Hi ha una gran quantitat de reptes als quals l'Àfrica Negra ha d'enfrontar-se inevitablement i sense tardança si vol sortir de la difícil situació que travessa. Presentem aquests reptes entorn de quatre nuclis.

1. REPTES ENTORN D'UNA NOVA COMPRESIÓ DE L'HOME I DE LA SOCIETAT

Entorn d'una nova comprensió de l'home i de la societat a l'Àfrica Negra, aquests ens semblen alguns dels reptes imprescindibles.

1. *L'autonomia personal*

Generalment, sembla evident que a l'Àfrica Negra ha dominat l'heteronomia i no l'autonomia que ha estat pràcticament inexistent. En gairebé la totalitat de les societats negroafricanes, l'autonomia personal del subjecte ha estat com minvada per diverses realitats externes com són, per exemple, Déu i sobretot la societat. Tal com s'ha escrit: "El sistema de la gran família àmplia té també les seves fallades i llacunes; pel seu control continu sobre la conducta dels individus, la gran família àmplia tendeix a sufocar tota espontaneïtat i tot esperit d'iniciativa, i d'aquesta manera dificulta la personalització."

Sense negar els possibles defectes d'una autonomia exagerada, la necessitat d'una autonomia personal suficient és un dels reptes de la societat negroafricana actual si pretenem que el negroafricà i la negroafricana siguin mínimament responsables.

2. *L'organització*

Fa la impressió que l'home i la dona de la societat negroafricana no han assumit el fet de l'ordre i de l'organització. Tot sembla fer-setal *com surti*, sense cap previsió, sense cap planificació. Aquest és un altre aspecte en el qual hem de millorar.

3. *La noció del temps*

Un altre àmbit on s'espera un canvi de mentalitat en l'home i la dona del món africà, és en la vivència del temps. Hem d'aprofitar millor el temps. En algun moment he sentit a dir que l'africà es pren temps per perdre el temps. És un acudit dolent que, malauradament, pot verificar-se entre moltíssims africans.

4. *La concepció del món*

A l'Àfrica Negra, ens trobem encara amb una àmplia mentalitat sacralitzadora de l'univers. El món és ple de divinitats, d'esperits d'avantpassats, fantasmes, etc. Aquesta forta presència del sagrat en l'africà no li permet realitzar una àmplia transformació i dominació de la natura. És un altre repte important en el món negroafricà actual.

2. REPTES ENTORN DE LA REALITAT POLÍTICA

A l'Àfrica Negra, les situacions de dominació política ens són ben conegudes.

Fent una mica de memària, podem dir que ens trobem encara amb un sistema totalitari, un monopartidisme dissimulat, un sistema policíac que engendra por i imposa el silenci dels cementiris. Ens trobem, per tant, amb una explosió incontrolada del poder polític que nega els drets civils i individuals. En aquest sentit, el més normal a l'Àfrica Negra és combatre, per exemple, la llibertat d'expressió, la llibertat de moviment, la llibertat d'associació, etc.

Aquest monopoli del poder religiós té en la seva base un substrat cultural tradicional sacralitzador de l'autoritat. L'autoritat apareix com una cosa sagrada. El detentor del poder polític explota aquest rerefons cultural fent-se passar per un déu en el seu regne.

En la lluita pel poder o per la permanència en el poder, tot sembla vàlid: cops d'estat, falsedat de les eleccions, empresonament i, fins i tot, la mort dels oponents polítics. En tot aquest món, el gran absent és la llei. El ciutadà no està protegit per la llei sinó per les relacions personals. Sovint, l'autor d'un delictes no és castigat, pels suports de què gaudeix. La violació dels drets dels pobres i dels dèbils lliurats a les actuacions sense escrúpols dels funcionaris, de les forces de l'ordre, dels polítics i, fins i tot, de la mateixa judicatura és a l'ordre del dia. La realitat arriba a la seva crueltat més extrema quan ens trobem amb ciutadans assassinats davant el silenci impotent, o més aviat còmplice, d'aquells a qui el poble ha confiat la protecció i la defensa del seu destí, dels seus béns i de la seva vida. Ens trobem així amb una impunitat que provoca escàndol i desconfiança en la legalitat establerta.

Com a mínim, dos reptes ens semblen indefugibles:

1. En l'aspecte subjectiu, tant per als ciutadans, en general, com per a la classe política, en particular, fa falta una comprensió més humanitzadora de la vida política, que tingui com a preocupació fonamental la defensa de la dignitat humana mitjançant el respecte dels drets humans dels subjectes, sobretot dels més indefensos. **2.** En l'aspecte objectiu, fa falta:

Primer, establir un sistema polític concret que posi fi a la deshumanització d'un poder polític incontrolat. Fins ara, el millor sistema que la humanitat ha pogut trobar com a fre al despotisme polític és el democràtic, que implica: pluralisme polític, participació política, independència del poder judicial, etc.

Segon, una educació política de les poblacions. Ensenyar els africans i africanes quins són els seus drets, les seves llibertats i els seus deures. Superar definitivament allà que ens feia cantar fa anys amb molt d'entusiasme: "Pagar els impostos i anar a votar el partit únic són els únics deures del ciutadà d'un país independent."

3. REPTES ENTORN DE LA REALITAT ECONÒMICA

1. Algunes causes d'aquesta desesperada situació

1. Una mala gestió de les riqueses nacionals: generalment, l'administració dels béns públics ha estat realitzada amb una gran lleugeresa. Es pot dir que la gran constant d'aquesta administració ha estat el malbaratament.

2. Un culte a les riqueses: l'interès individual i, encara pitjor, l'acumulació indefinida i

insolidària dels béns materials, ha estat també una constant de la realitat econòmica negroafricana. En aquesta carrera cap a la major acumulació tot s'hi val: corrupció, robatori dels fons públics, prevaricació, explotació il·lícita de divises, etc.

3. Una insolidaritat generalitzada tant per als qui guanyen honestament els seus béns com, per descomptat, per a aquells que recorren a mitjans deshonestos. En el mateix cor de l'Àfrica Negra, mentre que tots presumeixen de la solidaritat tradicional, constatem amb tristesa que els rics casa vegada són més rics i els pobres cada vegada són més pobres.

4. El parasitisme també és una xacra que mina la realitat econòmica negroafricana. Són molts els qui es dediquen a una vida ociosa, vivint dels seus parents que han assolit un benestar econòmic més gran, sigui per mèrits propis o per mètodes deshonestos.

5. La falta d'interès per crear una progressiva economia nacional que augmenti les riqueses nacionals i limiti així la gran dependència de l'exterior.

2. Reptes a afrontar

Davant aquest panorama, creiem que són diversos el reptes que ha d'afrontar l'Àfrica Negra. Apuntem, per exemple:

1. Un rearmament moral que implica responsabilitat en la gestió dels béns públics; prioritat del Bé Comú; honestat en els guanys i la consegüent condemna de tot el que és robatori, corrupció, prevaricació.

2. Una prioritat per la seguretat alimentària de les poblacions, que implica: a) Fomentar el conreu dels productes agrícoles i ramaders destinats a la consumició de les poblacions. b) Establir tècniques de conservació i transformació de les collites. c) Finalment, destinar fons per a la lluita contra la fam.

3. Assegurar la salut de les poblacions. això implica com a mínim: a) Facilitar l'accés a la sanitat creant, no aquests hospitals grandiosos innecessaris a l'Àfrica, sinó dispensaris eficaços que puguin atendre les necessitats primàries de les poblacions. b) Multiplicar campanyes de lluita contra malalties contagioses i les degudes a la insalubritat.

4. Fer un esforç per a la creació d'habitatges saludables tot facilitant, per exemple, l'accés a l'electricitat i l'aigua potable; fomentant un ús més adequat dels materials de construcció locals, fent una planificació urbana per evitar una construcció desordenada.

5. Fomentar el treball per mitjà de la creació de petites i mitjanes empreses de transformació dels productes bàsics per al consum de les societats negroafricanaes.

6. Desenvolupar les comunicacions en els països negroafricans per fer de l'Àfrica un gran mercat.

7. Cal afirmar insistentment la necessitat de fomentar l'educació en general i, en concret, l'adquisició progressiva de tècniques i tecnologies capaces d'incentivar la productivitat a l'Àfrica Negra. Àfrica i tècnica que rimen tant en el pla sonor, semblen haver-se convertit en quelcom impossible de compaginar en el pla de la realitat.

4. REPTES ENTORN DE LA REALITAT SOCIAL

Dins de la vida social actual dels pobles negroafricans, existeixen, com a mínim, tres reptes que el continent ha d'afrontar: la inseguretat, la situació de la dona i l'odi.

1. En gairebé tots els països negroafricans, es respira un fort clima d'inseguretat generada principalment per fortes onades de violència: la de les forces de l'ordre contra els qui es manifesten a favor de la democràcia, de millors condicions de vida, etc.; violència deguda al ressorgiment dels odis tribals que alguns polítics assedegats de poder han sabut ressuscitar; violència d'unes guerres sagnants que allunyen per sempre la pau de les terres africanes. Aconseguir pau i seguretat en les poblacions africanes és un dels reptes de l'Àfrica Negra, actualment.

2. La situació de discriminació de la dona és un altre punt difícil de les societats africanes. Sense negar l'existència d'alguns signes de canvi en la situació de la dona (una certa taxa d'escolarització, una certa independència econòmica per la seva entrada en el mercat laboral, un canvi en els costums sexuals i matrimonials com l'escissió, la poligàmia), aquests signes són tan mínims que semblen inexistents. L'analfabetisme continua fort en el cas de la dona; continua essent més gran la precarietat del seu treball; el dot continua tenint un fort sentit de la dona com a objecte mercantil; la seva vida segueix molt limitada a la llar i a la procreació. Una millora de la situació de la dona constitueix un dels deures fonamentals de l'Àfrica Negra.

3. Encara que sembli mentida, una altra xacra de moltes societats negroafricanes és l'odi en les seves formes de separatisme, tribalisme, i racisme. Aquest odi té diversos enfocaments. És l'odi viscut a Sud-Àfrica on d'un sistema institucionalitzat d'apartheid, abolit el 1994, hem passat a un altre tipus de racisme com de rancúnia: molts negres no han perdonat la humiliació que han viscut i molts blancs no han assumit la igualtat, si més no política, que han aconseguit els negres. Aquest tipus de racisme podria estendre's a l'Àfrica Negra en general on, malgrat les dècades que ens separen del final de la colonització, hi ha amplis sectors que no han superat la humiliació viscuda; i, d'altra banda, amplis sectors blancs continuen convençuts d'alguna superioritat respecte dels negres.

També és l'odi que es viu des de fa anys, per exemple al Sudan, on una majoria musulmana i àrab vol fer del Sudan un país de cultura àrab i de religió musulmana, enfront d'una minoria negra; o bé a Ruanda amb els enfrontaments entre els hutu i els tutsi; i entre tants d'altres països africans. Es tracta d'una situació dramàtica en la qual per discriminació ètnica, cultural i lingüística, es produeix un simple i pur linxament de la minoria oposada.

Per tant, aconseguir una integració social a través de la tolerància, de la convivència pacífica, del diàleg, del respecte mutu, etc., constitueix un altre repte de la societat negroafricana

"Viure la fe en Crist és, per tant, un camí d'una nova comprensió de nosaltres mateixos, una via d'acció i compromís en la reconstrucció dels nostres països segons les perspectives de la vida en abundància. Aquesta vida que hem de pretendre, ja no és una simple necessitat de prosperitat econòmica o de seguretat material en el camp social espiritualment tranquil, sinó una reorientació global dels nostres combats la finalitat dels quals sigui realment tot el que és humà".²⁹

NOTES

1. M. Lions, *Constitucionalismo y Democracia en el África recién independizada*, Universidad nacional Autónoma de México, México 1964, 47.
2. A. Torres del Moral, *Estado de Derecho y Democracia de partidos*, Publicaciones de la Facultad de Derecho de la Universidad Complutense, Madrid 1991, 138.
3. J. du Bois de Gaudusson, *Trente ans d'institutions constitutionnelles et politiques. Points de repère et interrogations: Afrique Contemporaine* 164(1992), 57.
4. Sur-África, Senegal, Costa de Marfil, Benín, Burkina Faso, Camerún, Congo, Gabón, Lesotho, Ghana, Guinea, Burundi, República centro-africana, Chad, Guinea Ecuatorial, Malawi, Ruanda, Tanzania, Togo, Zaire, Suazilandia, Uganda, Malí, Mauritania, Níger, Zambia, Kenya, Madagascar, Nigeria, Sierra-Leona, Somalia, Sudan, Mauricio, Botswana, Gambia.
5. M. Lions, o.c., 58.
6. A. Mbembe, *L'Afrique Noire va implorer: Le Monde Diplomatique* 433(1990), 10.
7. J. du Bois de Gaudusson, o. c., 53.
8. Nigeria, Sierra Leona, Somalia y Sudan.
9. R. Dumont, *L'Afrique Noire est mal partie*, Seuil, Paris 1962; ID., *Paysans écrasés, terres massacrées*, Robert Laffont, Paris 1978; ID., *L'Afrique étranglée*, Seuil, Paris, 1980; J.-M. Ela, *L'Afrique des villages*, Karthala, Paris 1982; ID., *Le cri de l'homme africain*, Harmatan, Paris 1980.
10. Banc Mundial, *Informe sobre el desenvolvament 1993. Invertir en salut*, Banc Mundial, Washington 1993; Banc Mundial, *Informe sobre el Desenvolupament Humà 1994 (PNUD)*, Banc Mundial, Washington 1994; Banc Mundial, *Informe anual 1994*, Banc Mundial, Washington 1994.
11. Banc Mundial, *Informe anual 1994*, o.c.,99.
12. I.E.P.A.LA (Instituto de Estudios Políticos para África y America Latina), *Guía del Tercer Mundo 91/92*, Ed Instituto del Tercer Mundo, Uruguay 1992, 38.
13. I.E.P.A.LA., o.c., 36.
14. Banc Mundial, *Informe sobre el desanvolupament mundial 1993. Invertir en salut*, o.c., 27.
15. I.E.P.A.LA., o.c., 264-265.

16. Banco Mundial, Informe anual 1994, o.c., 28.
17. I.E.P.A.L.A., o.c., 41.
18. I.E.P.A.L.A., o.c., 49-50.
19. Banco Mundial, Informe anual 1994, o.c., 33.
20. C. Wautthier, L'Afrique des Africains. Inventaire de la négritude, Seuil, París 1964, 109.
21. E. Njoh-Mouelle, Jalons II. L'africanisme aujourd'hui, Clé, Yaoundé 1975, 20.
22. E. Messi Metogo, Théologie africaine et ethnophilosophie., Harmattan, Paris 1993, 115-116.
23. Ibid., 115.
24. E. Njoh-Mouelle, De la médiocrité à l'excellence, Clé, Yaoundé 1970, 50-51.
25. E. Messi Metogo, o.c., 82.
26. J.M. Ela, Fe y Liberación en África, Mundo Negro, Madrid 1990, 23.
27. J.S. Ukpong, Emergencia de las teologías africanas: Misiones extranjeras 136-137 (1993), 294-295.
28. Per veure algunes manifestacions del Magisteri particular de l'Església africana sobre la necessitat de l'alliberament, es pot consultar: Juan Pablo II, La Iglesia en África, San Pablo, Madrid 1995, 112-131; Syposium des Conférences Episcopales d'Afrique et Madagascar (SCEAM), Justice et Evangelisation en Afrique, 6e Assemblée, CEP, Kinshasa 1981, 3-29. AAVV, Vie de famille et mariage chrétiens en Afrique sub-saharienne: Pro Mundi Vita-Dossiers 2(1976), 40.
29. Kä Mana, Christ d'Afrique, Karthala, Paris 1994, 102.

NO HI HA RES A FER? PROPOSTES SOLIDÀRIES

Cristianisme i Justícia

La magnitud del subdesenvolupament, la contínua informació de guerres, fam, misèria poden paraitzar i conduir-nos a una actitud passiva, justificada amb expressions com: és cosa dels governs i dels polítics! El nostre Quadern 68 es titulava "No hi ha res a fer?", pretenia suggerir propostes solidàries. Voldríem ara ampliar aquell llistat.

1. Abans que res, informar-nos i "sentir" per dintre

Informació atenta de les notícies de la premsa i TV. Assistència a conferències, etc. Permetre que ens arribi la informació alternativa, més elaborada i constant que preparen les ONGs. Suggestim entre d'altres: Federació catalana d'ONGs de desenvolupament - Via Laietana, 16 - 08003 Barcelona / Centro de Información y Documentación Africanas - Gaztambide, 31 - 28015 Madrid / Centre d'Informació i Documentació Internacional - Elisabets, 12 - 08001 Barcelona.

Però sobretot, procurar que els impactes momentanis d'una informació de TV, de premsa, etc. passin del cap al cor: imaginar les situacions, entrar en el cor de les persones, recórrer amb la imaginació un camp de refugiats i deixar-se ferir, acompanyar les fugides angunioses dels pobles perseguitsà sense cap destí. Si som creients, aquesta pot ésser una bona pregària davant Déu.

2. Algunes actituds entre moltes

L'estalvi solidari que rebutja els dispendis (es pot ésser ric Epuló quan tenim davant el pobre Llàtzer?) i que es fa col.laboració econòmica.

Fomentar el comerç just La campanya actual d'INTERMÓN és sobre aquest tema. Se'ls pot demanar informació a qualsevol seu o a la seu central, R. de Llúria, 15 - 08010 Barcelona. No comprar materials fruit del "comerç injust" com ho acostumen a ésser p.e. les manufactures amb fusta noble africana. Boicotejar xocolates que no tinguin els mínims de cacau, perquè l'han canviat per productes alternatius, etc. Aprofitar l'avinentesa d'haver de fer un regal per a comprar manufactures fetes per cooperatives africanes i importades per comerços que ofereixen garantia de comerçjust.

Fomentar actituds antiracistes, denunciar qualsevol signe de racisme. Evitar en les nostres converses expressions despectives: aixòés propi d'un país tercermundista, treballar com un negre, etc.

Participar en actes, conferències, exposicionsà manifestacions referents al món negre (se'n fan més del que sembla).

3. Suport social, polític i econòmic

Qüestionar al govern del meu país, autonomia, al meu partità per tal que es faci realitat el 0,7%. (Com a signe profètic, començar jo mateix a donar el 0,7% dels meus ingressos?). A

part de l'interès que pugui tenir el programa de cada partit pel tema, si l'opinió pública demana el 0,7, els partits ho posaran en el seu programa electoral.

Col.laboració amb les ONG's que treballen per l'Àfrica econòmicament i social i que fan, a més, pressió política sobre els governs occidentals. La nostra col.laboració pot anar des de l'ajuda econòmica, participació en les seves campanyesà fins a l'oferta de voluntariat temporal, etc.D'entre les moltes institucions citem només: Moviment del 0,7% - Rocafort, 244 - 08029 Barcelona / Intermón (veure supra) / Metge sense Fronteres - Av Portal de l'àngel 1 - 08002 Barcelona / Mans Unides - Rbl. Catalunya, 32 - 08007 Barcelona / Medicus Mundi - Elisa, 14 - 08023 Barcelona / Càritas - a Barcelona: Pl. Nova, 1 - 08002 Barcelona / SETEM - Rda. Sant Pau, 80 - 08001.

4. Xarxes d'integració d'africans

Per ajudar a la integració dels africans han sorgit un munt d'organismes que intenten oferir serveis diversos. Les trobem a moltes ciutats. La nostra col.laboració pot ser l'ajut econòmic, l'atenció professional (mèdica, jurídica, etc.), l'ensenyament de l'idioma i cultures del nostre país, servei d'alimentació, rober. A la Federació d'Associacions pro-immigrants ens podran informar, Montserrat, 16 - 28015 Madrid / Comissió de Migració - Banyes Nous 16 - 08002 Barcelona / Sos Racisme - Escudellers Blanc, 12 - 08002 Barcelona.

5. Una nova educació

Potser no ens podem incorporar en les activitats de les organitzacions que hem citat. Però segurament que la millor contribució al canvi de situació radica en l'educació als nostres fills, educació per la solidaritat i la tolerància. I també crear en els nostres ambients un clima de simpatia i proximitat a l'Àfrica Negra i a l'africà que conviu entre nosaltres.

© *Cristianisme i Justícia* - Roger de Llúria 13 - 08010 Barcelona
T: 93 317 23 38 - Fax: 93 317 10 94
espinal@redestb.es – <http://www.fespinal.com>